

Na nejrůznějších místech se u nás setkáváme se sochou: sádrový voják se psem, vrhající se po kořisti. V Taškentu stojí taková socha aspoň před učilištěm NKVD, ale v Rjazani je jakoby symbolem města - je to jediný pomník, když se přijíždí od Michajlova.

A my se ani nezachvějeme odporem, zvykli jsme si jako na něco přirozeného na ty postavy, které štvou psy proti lidem.

Proti nám.

4 NĚKOLIK OSUDŮ

Osudy všech vězňů, o nichž se zmiňuji v této knize, jsem rozptýlil v souladu s osnovou knihy - podířlil jsem je obrysům Souostroví. Vzdal jsem se životopisů: bylo by to příliš jednotvárné, člověk píše a píše a zbytečně se opakuje.

Nicméně mám dojem, že nyní mám právo na to, abych uceleně vylíčil několik vězeňských osudů.

1. ANNA PETROVNA SKRIPNIKOVÁ

Jediná dcera obyčejného majkopského dělníka, narodila se v roce 1896. Jak již víme z dějin strany, za prokletého carského režimu před ní byly uzavřeny všechny cesty ke vzdělání a byla odsouzena k hladovému otrockému životu. To všechno skutečně bylo, ale až po revoluci. Zatím byla přijata na majkopské gymnázium.

Aňa byla vůbec robustní dívka, i hlavu měla velikou. Spolužačka z gymnázia ji nakreslila ze samých koulí: hlava jako koule, kulaté čelo, kulaté, jakoby stále udivené oči. Ušní boltce jsou také kulaté a vrostly do tváří. I ramena jsou kulatá. A celá postava je - koule.

Aňa příliš brzy začala přemýšlet. Již ve třetí třídě požádala učitelku o dovození, aby si mohla ve školní knihovně půjčit Dobroljubova a Dostojevského. Učitelka se rozzlobila: "Na to máš dost Času!" - "No, když nechcete, tak si je půjčím ve městské." Ve třinácti letech četla církevní otce, ale jen proto, aby mohla zuřivě vyvracet v hodinách náboženství výroky popa - k všeobecné radosti spolužaček. Ostatně statečnost starověčů považovala za svůj nejvyšší vzor. Naučila se: raději zemřít, než si nechat zlomit svou duchovní páteř.

Zlatou medaili, již si zasloužila, jí nikdo neupřel.⁶⁶⁹ (Zlatá medaile v carském Rusku i v SSSR se uděluje po maturitě za výborný prospěch po dobu studia a u maturity (- pozn. překl.) V roce 1917 (nejlepší doba pro studium!) jela do Moskvy a byla přijata na Čaplyginův vysokoškolský kurs pro dívky na oddělení filozofie a psychologie. Jako držitelka zlaté medaile měla před říjnovým převratem stipendium Státní dumy. Toto oddělení připravovalo učitele logiky a psychologie pro gymnázia. Celý rok 1918 si přivydělávala kondicemi a zabývala se psychoanalýzou. Snad zůstávala ateistkou, ale celou duši cítila, jak

... nehybně na planoucích růžích
živý oltář vesmíru dýmá.

Byla okouzlena básnickou filozofií Giordana Bruna a Ťutčeva a dokonce se po jistou dobu považovala za řeckou katoličku. Střídala svou víru lačně, snad častěji než šaty (těch moc neměla, ostatně si jich ani tolik nehleděla). Také se považovala za socialistku a domnívala se, že krev povstání a občanské války je nevyhnutelná. Ale nemohla se smířit s terorem. Demokracie, ale ne zvěrstva. "Ať jsou ruce od krve, ale ať nejdou špinavé!"

Koncem roku 1918 musela školy nechat (zůstala vůbec sama škola?) a pracně se dostala k rodičům, kde bylo méně hladu. Přijela do Majkopu. Tady už byl vytvořen Ústav pro lidové vzdělávání pro dospělé i pro mládež. Anna se stala dokonce dočasně profesorkou logiky, filozofie a psychologie. Byla u studentů oblíbena.

V té době byly dny bílých v Majkopu už sečteny. Pětačtyřicetiletý generál ji přesvědčoval, aby prchla s nimi. "Generále, nechte toho! Utíkejte, než vás zatknou!" V té době na večírku učitelů, mezi svými, profesor dějepisu navrhl přípitek: "Za velkou Rudou armádu!" Anna přípitek omítla: "Ani za nic!" Přátelé, kteří znali její levé názory, vyvalili oči. "Protože... přes samé hvězdy... bude pořad víc a víc oprav, předpověděla.

Měla pocit, že v této válce hynou ti nejlepší a naživu zůstávají ti, co se umějí přizpůsobit. Už cítila, že se blíží chvíle jejího hrdinství, ale ještě nevěděla jakého.

Za několik dní do Majkopu vstoupili rudí. A za dalších několik dní byl svolán večer městské inteligence. Na jeviště vstoupil velitel Zvláštního oddělení 5. armády Losev a začal výhrůžným tónem (blízkým nejhorším nadávkám) spílat "prohnilé inteligenci": "Cože? Sedíte na dvou židlích? Čekali jste, až vás pozvu? A proč jste nepřišli sami?" Rozpálil se tak, že vytáhl z pouzdra pistoli, mával jí a řval: "A celá vaše kultura je prohnilá! Celou ji zboříme a vybudujeme novou! A kdo z vás nám v tom bude bránit, toho uklidíme!"⁶⁷⁰ A pak vyběhl: "Kdo se hlásí o slovo?"

V sále bylo hrobové ticho. Nikdo nezatleskal a ani ruka se nezvedla. (Sál polekaně mlčel, ale strach ještě nebyl natolik zažit, aby lidé věděli, že tleskat se musí.)

Losev zřejmě ani nepočítal s tím, že se někdo odváží vystoupit, ale povstala Anna. "Já!" - "Ty? No tak lez, polez." A tak prošla sálem a vyšla na jeviště. Robustní, zavalitá a dokonce červenolící pětadvacetiletá žena, obdařená štedrou ruskou přírodou (dostávala osminku funtu chleba, ale otec měl pěknou zahradu). Plavé silné copy jí sahaly po kolena, ale jako profesorka je nemohla nosit volně, a tak si je obtáčela kolem hlavy. Jasným hlasem odpověděla:

"Vyslechli jsme si váš nezdělaný, hrubý projev. Pozvali jste nás sem, ale nebylo nám řečeno, že půjde o pohřeb velké ruské kultury. Čekali jsme, že se setkáme s širitelem kultury, ale spatřili jsme jejího hrobníka. Kdybyste na nás raději byl vychrlil všechny svoje nadávky než toto. Máme tomu rozumět tak, že mluvíte jménem sovětské moci?"

"Ano," ještě hrdě potvrdil zmatený Losev.

"Tak tedy, bude-li sovětská moc mít za představitele takové bandity, jako jste vy, tak se rozpadne!"

Anna skončila a sál bouřlivě zatleskal (pohromadě se lidé tehdy ještě nebáli). A tím večer skončil. Losev se už nevzpamatoval. K Anně přistupovali účastníci schůze, v davu jí tiskli ruku a šeptali: "Jste ztracena, teď vás zatknou. Ale díky, díky! Jsme na vás hrdí, ale jste ztracena!"

Doma už na ni čekali čekisté. "Soudružno učitelko! Jak chudě žiješ - stůl, dvě židle a postel, není co prohledávat. Ještě jsme nikoho takového nezatýkali. A otec je dělník. Jak ses při takové chudobě mohla dát na stranu buržoazie?" ČK ještě nebylo zařízeno a Annu přivedli do místnosti kanceláře zvláštního oddělení, kde už byl vězněn bělogvardějský plukovník baron Bilderling. (Anna byla svědkyní jeho výslechů a smrti a řekla později manželce: "Zemřel čestně, můžete být hrdá!").

Zavedli ji do místnosti, kde Losev žil i pracoval. Když vstoupila, seděl na neustlané posteli, v jezdeckých kalhotách a rozepnutém nátělníku, a škrabal se na prsou. Anna ihned poručila strážnému: "Odvedte mě zpátky!" Losev štkel: "Dobře, hned se umeju, natáhnu si glazé rukavičky, co se v nich dělá revoluce!"

Týden čekala v extázi na ortel smrti. Skripnikovová si teď dokonce vzpomíná, že to byl nejsvětější týden v jejím životě. Porozumíme-li těmto slovům správně, můžeme tomu docela věřit. Je to extáze, která je vdechnuta duši jako odměna za to, že se člověk vzdal veškeré naděje na možnost záchranu a s přesvědčením kráčí vstříc hrdinství. (Láska k životu tuto extázi rozbíjí.)

Ještě nevěděla, že inteligence města přišla s peticí, žádající pro ni milost. (Koncem 20. let by to už nebylo pomohlo, na počátku 30. let by si to nebyl nikdo troufl.) Losev se u výslechů začal chovat smířlivě:

"Tolik měst jsem dobyl, ale takovou bláznivou ženskou jsem neviděl. Ve městě je stanné právo, veškerá moc je v mých rukou a ty - že jsem hrobník ruské kultury! No dobrá, oba jsme se unáhli... Vezmi zpátky 'banditu' a 'chuligána'.

"Ne, i teď si to o vás myslím!"

"Od rána do večera za mnou někdo leze, orodují za tebe. Ve jménu líbánek sovětské moci tě budeme muset pustit..."

Pustili ji. Ne proto, že by prohlásili vystoupení za neškodné, nýbrž proto, že byla dcerou dělníka. Dceři lékaře by to nebyli odpustili.⁶⁷¹

Tak začala Skripnikovová svou cestu po vězeních.

V roce 1922 ji zavřeli v krasnodarské ČK, kde proseděla osm měsíců - "za styky s podezřelou osobou". V tomto vězení byla epidemie tyfu, bylo strašně přeplněné. Chléb se přiděloval po osmince (50 gramů!) a

⁶⁶⁹ A co kdyby školačka v našich dobách takhle diskutovala o základech marxismu?

⁶⁷⁰ Vid' v I. části, kap. 8., projevy Krylenka - ten už to všechno zná.

⁶⁷¹ Sám Losev byl na Krymu v roce 1920 za banditismus a násilí popraven.

ještě byl z různých příměsí. Před očima Anny zemřelo hladý dítě v náručí sousedky - a Anna přísahala, že za takového socialismu nikdy mít dítě nebude, nikdy nepodlehne svodům mateřství.

Tuto přísahu dodržela. Prožila svůj život bez rodiny a její osud - neústupnost - ji ještě nejednou přivedl zpátky do vězení.

Zdalo se, že začíná pokojný život. V roce 1923 odjela Skripnikovová do Moskvy, aby se přihlásila na fakultu psychologie při Moskevské univerzitě. V dotazníku uvedla: "Nejsem marxistka." Příjímá komise jí dobromyslně poradila: "Jste blázen? Copak to se píše? Uveďte, že jste marxistka, a myslíte si, co chcete." - "Ale já nechci klamat sovětské úřady. Prostě jsem Marxe nečetla..." - "No, tím spíše!" - "Ne. Až marxismus prostuduji a když jej přijmu..." A zatím šla učit do školy pro defektní děti.

V roce 1925 se manžel její blízké přítelkyně, eser, ukryl před zatčením. GPU ho chtělo donutit k návratu tím, že sebralo jako rukojmí (na vrcholu Nepu - rukojmí!) manželku a její přítelkyni - Annu. Pořád ještě statná, robustní, s copy pod kolena, vstoupila do cely na Lubjance. (Právě tehdy ji vyšetřovatel nabádal: "Nechte těch intelektuálních zvyků! Starejte se jen o sebe.") Tentokrát seděla měsíc.

V roce 1927 byla Anna za činnost v hudební společnosti učitelů a dělníků, odsouzená k likvidaci jako potenciální hnízdo svobodomyšlnosti, zatčena již počtvrté! Dostala pět let, které si odpykala na Solovkách a Bělomořském kanálu.

Od roku 1932 ji dlouho nechali na pokoji a zřejmě i ona byla opatrnější. Od roku 1948 ji však začali vyhazovat ze všech zaměstnání. V roce 1950 ji Ústav psychologie vrátil již schválenou disertaci Psychologická koncepce Dobroljubova proto, že v roce 1927 byla souzena podle článku 58! V těchto těžkých dobách (již čtvrtý rok byla nezaměstnaná) ji nabídlo pomocnou ruku GB! Do Vladikavkazu přijel zmocněnec ústředního MGB Lisov (vždyť to je Losev! Je našivů? A jak málo se změnila písmenka! Jenže nevystřkuje hlavu tak otevřeně, spíše se kroutí jako liška) a nabídl jí spolupráci, a za to - přeci, obhajobu disertace. Hrdě odmítla. Nato na ni velmi rychle upekli obvinění, že před jedenácti lety (!), v roce 1941 říkala:

- že jsme špatně připraveni na válku (a byli jsme snad připraveni dobře?)
- že německá vojska stojí na našich hranicích a my jim vozíme obilí (a copak to tak nebylo?)

Ted' dostala deset let a dostala se do zvláštních táborů - nejdříve do Dubrovlagu v Mordvinsku, pak do Kamyšlagu, železniční stanice Suslovo v Kemerovské oblasti.

Cítila před sebou tu neprostopunou stěnu a rozhodla se, že si bude stěžovat, a to nejen tak někomu, ale OSN! Za Stalina žítota odeslala tři takové stížnosti. To nebyla jen taktika - vůbec ne! Skutečně si vylévala svou věčně zkoušenou duši, když v dopise hovořila s OSN. Skutečně za desítky let zvěrstev neviděla ve světě jiné světlo. V těchto stížnostech odhalovala barbarskou zvlášť v SSSR a žádala OSN, aby zakročila u sovětské vlády: buď aby její případ byl přezkoumán, nebo aby byla popravena, protože dál za takového teroru žít nemůže. Obálky adresovala "k rukám" některého člena vlády a uvnitř byla žádost, aby byl dopis předán OSN.

V Dubrovlagu si ji povolala skupina rozrušených velitelů: "Jak se odvažujete psát OSN?"

Skripnikovová stála jako vždy zpřímá, velká, vznešená:

"Ani v trestním zákoníku, ani v trestním řádu, ani v ústavě to není zakázáno. Ale vy byste neměli otevírat obálky, adresované k rukám člena vlády!"

V roce 1956 v jejich táboře pracovala "odlehčovací" komise Nejvyššího sovětu. Jediným úkolem této komise bylo - co nejrychleji pustit na svobodu co největší počet mукlů. Byla na to taková krátká procedura, při níž měl mукl říci několik provinilých slov, chvilku postát se sklopenou hlavou. Ale ne, Skripnikovová nebyla taková! Její osobní svoboda pro ni nic neznamenal a srovnání s obecnou spravedlností! Jak mohla přijmout odpuštění, když byla nevinná! A tak komisi prohlásila:

"Moc se netěšte. Všichni vykonavatelé stalinského teroru se dříve nebo později budou odpovídat před lidem. Nevím, kým jste vy za Stalina třeba vy sám, občané plukovníku, ale jestliže jste byl vykonavatelem jeho teroru, také se octnete na lavici obžalovaných."

Členové komise se zalykali vzteky, křičeli, že v jejich osobách uráží Nejvyšší sověť, že jí to jen tak neprojde a že bude sedět až do smrti.

A skutečně, za svou naivní víru v spravedlnost musela odsedět další tři roky.

Z Kamyšlagu nadále občas psala do OSN (celkem za 7 let do roku 1959 napsala 80 žádostí na všechna možná místa). V roce 1958 ji za tyto dopisy poslali na rok do Vladimírské politické věznice. A tam platilo

- každých deset dní se přijímaly žádosti na jakékoli instance. Za půl roku odsud odeslala 18 žádostí na nejrůznější místa, z toho 12 OSN.

A přece jen svého dosáhla! Nikoli popravu, ale přešetření! Ve věci z roku 1927 i 1952. Vyšetřovatelé řekli: "No a co? Žádosti do OSN jsou jediným způsobem, jak prolomit kamennou stěnu sovětské byrokracie a donutit ohluchlou Themidu, aby alespoň něco uslyšela."

Vyšetřovatel vyskakoval a bil se v prsa:

"Všichni vykonavatelé 'stalinského teroru', jak, nevím proč, nazýváte kult osobnosti, se budou odpovídat před lidem. A z čeho se mám odpovídat já? Jakou jinou politiku jsem v té době mohl dělat? Stalinovi jsem bezvýhradně věřil a nic jsem nevěděl."

Ale Skripnikovová dorážela:

"Ne, ne, tak to nepřijde! Za každý zločin se člověk musí odpovídat! A kdopak bude odpovídat za milióny nevinně odsouzených? Za výkvět národa a výkvět strany? Mrtvý Stalin? Popravený Berija? A vy budete dělat politickou kariéru?"

(A krevní tlak jí na pováženou stoupl, zavírala oči a před očima jí kroužila planoucí kola.)

Byli by ji ještě drželi, ale v roce 1959 to už bylo trapné!

V dalších letech (žije dodnes) je její život zaplněn starostmi o ty, co zůstali ve vězení, vyhnanství, a o soudních případech známých z táborů posledních let. Některé osvobodila, některé rehabilitovala. Hájí také své spoluobčany. Městské úřady se bojí jejího pera a obálek, posílaných do Moskvy, a v leccems jí ustupují.

Kdyby byli všichni aspoň ze čtvrtiny tak nekompromisní jako Anna Skripnikovová, byly by bývaly dějiny Ruska jiné.

2. STĚPAN VASILJEVIČ LOŠČILIN

Narodil se roku 1908 v Povolží jako syn papírenského dělníka. V hladovém roce 1921 rodiče ztratil. Nebyl příliš výbojným chlapcem, ale už v sedmnácti byl v Komsomolu a v osmnácti šel do školy pro rolnickou mládež, již absolvoval v jednadvaceti letech. V té době je posílali na výkup a rekvizice obilí, v roce 1930 ve své rodné vesnici rozkulačoval. Na vesnici pak nezůstal, ale vzal si ve vesnickém sovětu "potvrzení" a jel do Moskvy. Stěží se mu podařilo najít práci pomocného dělníka na stavbě (byla to doba nezaměstnanosti, do Moskvy se každý cpal). Za rok byl povolán na vojnu, tam se stal kandidátem a pak členem strany. V roce 1932 byl demobilizován a vrátil se do Moskvy. Nechtěl však být pomocným dělníkem, chtěl získat kvalifikaci a požádal okresní výbor strany, aby ho poslali jako učedníka do továrny. Asi však nebyl dosti šikovný, protože mu odmítli i to a nabídlí mu práci v milicii.

A v tomto okamžiku odmítl. Kdyby se byl rozhodl jinak, nemohli bychom psát tento životopis. Ale - odmítl.

Byl to mladý muž a stydl se před děvčaty, že je pomocný dělník, že nemá kvalifikaci. Neměl ji však kde získat! A do továrny Kalibr šel zase pracovat jako pomocný dělník. Tady na stranické schůzi bezelstně vystoupil na obranu dělníka, kterého zřejmě stranický výbor předurčil k vyloučení. Dělníka vyloučili, jak měli v plánu, a Loščilina začali utiskovat. Na svobodárně mu ukradli stranické příspěvky, které vybíral, a ze mzdy 93 rublů zaplatit nemohl. Byl tedy vyloučen ze strany a hrozili mu, že ho postaví před soud (copak je ztráta stranických příspěvků v kompetenci trestního zákoníka?). Loščilin se už dostal na šikmou plochu a jednou nepřišel do práce. Byl pro neomluvenou absenci propuštěn. S takovým papírem dlouho nemohl najít práci. Vyšetřovatel ho popotahoval, ale pak ho nechal na pokoji. Čekal na soud - nic. Najednou přišel rozsudek in absentia: 6 měsíců nucených prací se srážkou 25 procent, výkon v městské Správě nápravných prací.

V září 1937 se Loščilin vydal za dne do bufetu Kyjevského nádraží. (Copak víme o svém životě? Kdyby byl vydržel hlad ještě patnáct minut nebo kdyby byl šel do jiného bufetu?) Treba vypadal nějak ztraceně, nebo že něco hledá? To neví. Vyšla mu naproti mladá žena v uniformě NKVD (Odkdy ženy dělají takové věci?) Zeptala se: "Co chcete? Kam jdete?" - "Do bufetu." Ukázala na dveře: "Pojďte sem!" Loščilin pochopitelně poslechl. (Kdyby to tak byl někdo řekl Angličanovi!) Byla to pracovní zvláštní oddělení. U stolu seděl muž. Žena řekla: "Zadržen při obchůzce nádraží." A odešla a Loščilin ji už nikdy v životě nespátl. (Ani my se o ní nikdy nic nedozvíme!!!) Pracovník oddělení nechal Loščilina stát a hned začal klást otázky. Sebral mu všechny doklady a poslal ho do místnosti pro zadržené. Tam už byli dva muži. Loščilin říká: "Už bez dovolení(!) jsem si vedle nich sedl na volnou židli." Všichni už dlouho mlčeli. Přišli milicionáři a odvezli je do vyšetřovací vazby. Milicionář mu poručil odevzdat peníze,

protože prý mu je v cele "stejně seberou"! (Jak podobně je zaměřena galerka a milice!) Loščilin zalhal, že peníze nemá. Začali ho prohledávat a peníze mu sebrali definitivně. Ale machorku mu vrátili. Se dvěma balíčky machorky vstoupil do své první cely a položil machorku na stůl. Samozřejmě, že tu nikdo neměl co kouřit.

Jen jedinkrát ho z vyšetřovací vazby předvedli k vyšetřovateli. Ten se zeptal, zda Loščilin krađe. (A to přece byla záchrana! Měl říci ano, krađu, ale ještě jsem trestán nebyl. A nanejvýš by mu byli zakázali Moskvu. A vyšetřovatel by se už nebyl na nic ptal, vyšetřování by tím bylo skončilo a žádný soud by se nebyl konal!) Ale Loščilin hrdě odpověděl: "Živím se vlastní prací."

Deset dní proseděl ve vyšetřovací vazbě, potom je v noci převezli do Moskevské kriminální ústředny na Petrovku. Tady už bylo přeplněno, dusno, nebylo tu k hnutí. Vládla tu galerka, brala ostatním věci, prohrávala je. Tady byl Loščilin poprvé ohromen "jejich podivnou drzostí, zdůrazňováním jakési nepochopitelné převahy". Jednou v noci začali převážet vězně do tranzitního vězení na Sretence (tady bylo předtím, než byla zřízena Krasnaja Presňa!). Tady bylo ještě těsněji - na podlaze a na palandách se sedělo na směny. Napůl nahé vězně (svlékla je galerka) milice teď oblékala - do laptí a starých milicionářských uniforem.

Mezi těmi, co jeli s Loščilinem, bylo hodně takových, komu nebylo předloženo žádné obvinění, nebyli před soudem, vezli je však společně s odsouzenými. Přivezli je do Pereborů, tam vyplňovali potvrzení o přijetí nových vězňů, a Loščilin se poprvé dozvěděl, jaký má paragraf - sociálně cizí živel, trest 4 roky. (Dodnes to nemůže pochopit: vždyť i můj otec byl dělník, sám jsem dělník, proč sociálně cizí? Něco jiného by bylo, kdybych byl obchodovalec...)

Volgogol. Kácení dříví. Desetihodinová pracovní doba a žádné volno, jen 1. máj a 7. listopad (to bylo tři roky před válkou!). Jednou měl Loščilin přeraženou nohu, operace, čtyři měsíce v nemocnici, tři o berlích. Pak zase les. A tak si odseděl celé čtyři roky. Začala válka - ale přece jen neměl osmapadesátku a tak ho na podzim 1941 propustili. Těsně před propuštěním Loščilinovi ukradli kabát, který byl zapsán na něj. Tak úpěnlivě prosil pridurky, aby ten prokletý kabát odepsali - ne! Neslitovali se! Z "fondu propuštěného" odečetli dvojnásobnou částku za kabát - a podle úředních cen je ten roztrhaný vatovaný poklad drahý! A v studeném podzimu ho pustili za bránu v bavlněné táborové košili a téměř bez peněz, trochu chleba a slanečka na cestu.

Tak byl okraden v den propuštění, stejně jako v den zatčení...

Při vystavování propouštěcích papírů u velitele vyšetřovacího oddělení si Loščilin náhodou přečetl, co má napsáno ve spisech. Bylo tam: "Zadržen při obchůzce nádraží."

Přijel do Sursku, do rodných končin. Okresní vojenská správa ho zprostila vojenské služby pro nemoc. A ukázalo se, že to bylo zlé. Na podzim 1942 z rozkazu LKO č. 336 vojenská správa mobilizovala všechny muže příslušných ročníků, schopné fyzické práce. Loščilin se dostal do pracovního oddílu Uljanovské posádky. Co to bylo za oddíl a jak se k němu chovali, si můžeme představit, protože tam bylo hodně mládeže ze Západní Ukrajiny, kterou stačili před válkou odvést na vojnu, ale na frontu je pro nespolehlivost neposílali. Tak se Loščilin dostal do nové odrůdy Souostroví, do vojenského tábora bez eskortní služby, který měl také vymáčkout z lidí poslední síly a likvidovat.

Desetihodinová pracovní doba. V kasárnách jsou patrové kavalce, žádné lůžkoviny (když všichni odejdou do práce, jsou kasárna neobyvatelná). Pracovali a chodili ve vlastním oděvu, jak je sebrali z domova, i prádlo měli jen vlastní - bez výměny, bez koupání. Dostávali snížené mzdy, z nichž se sráželo za chléb (600 gramů), za stravu (špatnou, dvakrát denně, polévka a příkrm) a dokonce i za čuvašské laptě, pokud je někdo dostal.

V pracovním oddílu byl z vlastních řad jmenován komandant a velitel oddílu, ale ti neměli žádná práva.

Všechno řídil M. Želtov, vedoucí stavební správy. Byl to pán, který si dělal, co se mu líbilo. Na základě jeho příkazu někteří pracovníci oddílu nedostali den nebo i dva chléb ani oběd. ("Kde je takový zákon?" divil se Loščilin. "Ani v táborech nic takového nebylo.") A zatím do oddílu přicházeli vojáci z fronty, po zranění nebo zesláblí. Oddíl má lékařku. Měla právo uznávat pracovní neschopnost, ale Želtov jí to zakázal. Bála se ho a plakala, neskrývajíce slzy před oddílem. (To je ta svoboda! To je ta naše svoboda!) Všichni měli vši, palandy plné štěnic.

Ale to přece není tábor! Člověk si mohl stěžovat! A stěžovali si. Psali do oblastních novin a na oblastní výbor strany. Nikdy nikdo neodpověděl. Ozvala se jen městská zdravotní správa: provedli pořádnou

dezinfekci, zavedli pracanty do skutečných lázní a (na účet mzdy!) každému dali soupravu prádla a lůžkoviny.

V zimě 1944-45, na počátku třetího roku práce v oddíle, se Loščilinovy vlastní boty úplně roztrhaly, takže nešel do práce. Podle usnesení Nejvyššího souvětu byl okamžitě souzen pro absenci - tři měsíce nápravných prací ve stejném oddíle, se srážkou 25 procent.

V jarní nepohodě Loščilin už nemohl chodit ani v laptích - a znovu nešel do práce. Byl znovu souzen (počítáme-li odsouzení v jeho nepřítomnosti, bylo to už počtvrté v jeho životě!) v rudém koutku kasáren a rozsudek zněl: tři měsíce odnětí svobody.

Ale... nezavřeli ho! Protože pro stát bylo nevýhodné se o Loščilina starat a živit ho! Protože žádné odnětí svobody nemohlo být horší, než tento pracovní oddíl!

Bylo to v březnu 1945. A všechno by to bylo dobře dopadlo, kdyby byl Loščilin předtím nenapsal na správu posádky stížnost, že Želtov slíbil, že všem vydá boty, ale zatím že nikomu nic nedal. (Proč napsal sám - kolektivky byly přísně zakázány, za kolektivní stížnost, která je v rozporu s duchem socialismu, mohl člověk dostat 58.)

A tak byl Loščilin předvolán na kádrové oddělení: "Odevzdejte pracovní oděv!" A tak jediné, co tento mlčenlivý dřič dostal za tři roky - pracovní zástěru - svlékl a tiše položil na zem! Stál tu milicionář z městského oddělení milice, povoláný posádkovou správou. Odvedl Loščilina na milici a večer do vězení. Ale službu konající dozorce shledal, že papíry nejsou v pořádku a odmítl ho přijmout.

Milicionář odvedl Loščilina zpátky na oddělení. Cesta vedla kolem kasáren jejich oddílu. A milicionář řekl: "Ale co, běž si odpočinout, stejně se nemáš kam vrátit. Čekej na mě za nějakých pár dní."

Byl konec dubna 1945. Legendární divize se již blížily k Labi a obklíčovaly Berlín. Země každý den viděla ohňostroje a slyšela slavné salvy, nebe bylo ozářeno rudě, zeleně a zlatě. 24. dubna Loščilina posadili do Uljanovského vězení. Cela byla přeplněna stejně jako v roce 1937. Pět set gramů chleba, polévka - z tuřinu, pokud byla z brambor, byly drobné, neoškraabané a špatně umyté. 9. květen strávil v cele (několik dní nevěděli, že skončila válka). Loščilin uvítal válku za mřížemi a za mřížemi se s ní rozloučil.

Po Dni vítězství poslali odsouzené podle usnesení Nejvyššího souvětu (za absenci, pozdní příchod do práce, někdy za drobné krádeže na pracovišti) do kolonie. Tam se pracovalo na výkopech, na stavbách, na vykládání lodí. Jídlo bylo špatné, táborové středisko bylo nové, nejenže tu nebyl lékař, ale ani zdravotní sestra. Loščilin se nachladil, dostal zánět sedacího nervu - stejně ho hnali do práce. Už byl u konce, otekly mu nohy, měl neustále zimnici, stejně ho hnali.

7. července byla vyhlášena slavná stalinská amnestie. Ale Loščilin na jejím základě propuštěn nebyl. 27. července končil jeho tříměsíční trest - a to ho pustili.

"Stejně," říká Loščilin, "v srdci jsem bolševik. Až umřu, považujte mě za komunistu."

Snad si dělá legraci, snad ne.

Teď nemám dost materiálu, abych tuto kapitolu ukončil tak, jak bych chtěl - abych ukázal ohromující souvislosti ruských osudů a zákonů Souostroví. A není naděje, že přijdou neuspěchané a klidné doby, abych mohl provést ještě jednu redakci této knihy a pak dopsat chybějící osudy.

Myslím, že by zde byl velice na místě příběh života, vězeňského a táborového pobytu a smrti otce Pavla A. Florenského - snad nejskvělejšího člověka, jakého Souostroví navždy pohltilo. Informovaní lidé říkají, že na 20. století to byl vzácný vědec - perfektně ovládal spoustu vědních oborů. Měl matematické vzdělání, v mládí prožil náboženskou krizi a stal se knězem. Kniha jeho mládí Sloup a vítězství pravdy je patřičně oceňována až nyní. Napsal mnoho matematických prací (topologické teoremy, o mnoho let později dokázané na Západě), prací z dějin umění (o ruských ikonách, o chrámových mystériích), filozoficko-náboženských prací. Jeho archiv se v podstatě zachoval, ještě však nebyl zveřejněn a přístup k němu jsem neměl. Po revoluci byl profesorem elektrotechnické vysoké školy (přednášel v kněžském rouše). V roce 1927 vystudoval myšlenky, s nimiž pak vystoupil Wiener. V roce 1932 zveřejnil v časopise Socialistická rekonstrukce a věda článek o strojích k řešení matematických úkolů, který měl blízko ke kybernetice. Brzy poté byl zatčen. Jeho cestu po vězeních znám jen podle několika bodů, které vyznačují s určitou nejistotou: sibiřské vyhnanství (ve vyhnanství psal vědecké práce a vydával je pod cizím jménem v pracích sibiřského oddělení Akademie věd), Solovky, po jejich likvidaci polární Sever, podle některých svědectví - Kolyma. I tam se věnoval flóře a minerálům (to mimo práce s lopatou). Neznáme ani místo, ani dobu jeho smrti v táboře. Některé pověsti říkají, že byl zastřelen za války.